

Місце та роль університету в системі освіти

Аналізується місце та роль університету в системі сучасної вищої освіти.

Ключові слова: університет, особистість, студент, освіта, гуманістичні цінності, толерантність, академічні свободи.

Логіка сучасного світу пропонує нам декілька версій поняття, місця та ролі університету в системі освіти. Поширення вищої освіти, розвиток ринку в цій галузі, глобалізація її масштабів – все це свідочить на користь неоднозначності самого поняття університет, неможливості прив'язати його до якої-небудь простої формули або дефініції. На нинішньому етапі розвитку вищої освіти єдина вимога, яку повинен виконувати університет, – це чітке усвідомлення своєї місії. Гаслом сучасності стає різноманітність. І якщо для цього треба допустити долю несподіванки і спонтанності в сучасний університет, це доведеться зробити.

Як визначив О.Долженко, врешті решт ідея університету – ідея людини, яка розвивається [1, с.233]. Саме тому ідея університету не може бути незмінною – вона змінюється з розвитком самої культури. Тому представляється справедливим включення в систему характеристик сучасного університету концепції інноваційної освіти і наукової діяльності. В той же час навряд чи університет має бути інноваційним вузом в тому розумінні, як це наголошується в ході сучасних обговорень: «В даний час найбільш успішними в плані забезпечення інноваційного характеру розвитку освітньої діяльності стають такі вищі навчальні заклади, в яких одночасно реалізуються наступні три типи процесів: розробка студентами реальних проектів в різних секторах економіки; проведення досліджень фундаментального і прикладного характеру; використання освітніх технологій, що забезпечують студентам можливість вибору навчальних курсів» [2].

Зміна епох завжди ініціює питання про майбутнє та необхідність зважити що відбулося. Так, майбутнє України залежить від темпів розвитку суспільства, а це потребує активної участі в цьому процесі освіти та науки. З поглядом у майбутнє найчастіше пов'язують гуманітарну парадигму освіти. Тому поряд з класичним визначенням університету заслуговує на увагу ідея про те, що університет взагалі, перш за все – центр культури, духовності, і обов'язково – освіти, науки, професійного становлення фахівців [3, с.61].

На початку ХХІ ст. перед наукою і практикою постала проблема визначення нової ролі освіти, зокрема університетської, окреслення вимог, яким мають відповідати національні освітні системи, щоб допомогти

людині адаптуватися до швидко змінюваного соціально-економічного середовища. Такий науковий пошук стає невіддільним від теоретичних та прикладних досліджень в руслі тенденцій постіндустріального розвитку, економіки знань, які змінюють парадигму освіти [4, с.3].

Серед основних напрямів сучасних зарубіжних досліджень, які проголошують необхідність змін у сучасній освіті, втілення нового освітнього ідеалу – творчої особистості, можна виділити наступні концепції:

– розробка і впровадження системи творчого мислення, суть якої полягає у використанні оригінальної методики «інтелектуального інсайту» для розвитку в людині здібностей інтуїтивного мислення (Едвард де Боно).

– дослідження поєднання навчально-виховного процесу з науковою діяльністю, співвідношення ідеалів та норм науки з ідеалами художньої творчості (Дж.Ален, К.Уілфорд, Р.Дьордер, С.Гроссман, М.Кінг та інші).

– впровадження ключових філософських концепцій недоскональності і рефлексивності в умовах відкритого суспільства в стратегію життя і бізнесу (Дж.Сорос) [5, с.5].

Отже, пріоритетність та цінність освіти в житті суспільства є неzapе- речною, причому для системи освіти характерною є не лише закономірна залежність змін від суспільно-економічних перетворень, але й створення освітою такого суспільства, яке розуміє важливість загальнонародних справ і завдяки освіті забезпечує їх виконання [6, с.4]. Це обумовлено, за твердженням В.Андрущенко, передусім, тим, що «освіта – це суспільний процес розвитку і саморозвитку особистості, пов'язаний з оволодінням соціально-значущим досвідом, утіленим у знаннях, уміннях і навичках творчої діяльності, чуттєво-ціннісних формах духовно-практичного освоєння світу» [7, с.110]. Освіта як процес носить суспільний характер, здійснюється в суспільстві і за суспільно визначеними стандартами, саме суспільство визначає суть і спрямованість освіти, її результативність, пріоритети і цінності освітнього процесу. З іншого боку, від ефективності функціонування системи освіти, освіченості кожного громадянина будь-якого суспільства чи країни залежать прогресивні поступи у суспільному житті. Тобто, в умовах динамічних змін освіта має стати революційною силою трансформації, однією з рушійних сил на шляху до вищої форми суспільного розвитку.

Сучасний розвиток університетської освіти здійснюється під впливом найбільш значимих соціальних факторів:

- посилення глобалізаційних тенденцій на рубежі ХХ-ХХІ ст. (контекст: економічний, технологічний, політичний, соціокультурний);

- активізація постіндустріальних тенденцій (університет – епіцентр програмування регіонального економічного, соціального, культурного, екологічного розвитку; створення інноваційно-підприємницької моделі університету; університет як інститут неперервної освіти дорослого населення);

- інтернаціоналізація вищої освіти і створення загальноєвропейського простору вищої освіти (ЕНЕА) та загальноєвропейського простору наукових досліджень (ERA);

- особливість соціально-економічного розвитку в Україні в процесі трансформації усіх сфер життя суспільства (необхідність зміни структури економіки в напрямку суттєвого зростання частки високотехнологічних галузей);

• розвиток інноваційного середовища (університет має формувати системну науково-освітню підготовку спеціаліста, в якій фундаментальна освіта поєднується з участю у науково-дослідній роботі);

• фактор регіонального розвитку (створення технопарків, технополісів на базі університетів дозволить всебічно використовувати науково-технічний та інтелектуальний потенціал регіонів);

• розвиток ринкових відносин (включення університетів в ринкові відносини визначає формування ринку науково-освітніх послуг)[8,с.8].

У основу соціокультурної програми класичного університету з самого початку їх існування була закладена ідея аксіологічної, телеологічної і наочної єдності світу і відповідної універсальної культури. Все це покоїлося на переконанні, що основні властивості людського розуму також єдині, і це є гарантією загального розуміння. Розум був покликаний виявляти і встановлювати ці універсальні цінності істини, добра, і краси. Традиційно за університетом суспільство закріплювало виконання чотирьох основних завдань – збереження знань і ідей, інтерпретація знань і ідей, пошук істини, правди, навчання студентів. Сьогодні виконання всіх цих функцій надзвичайно складне. Університет, звичайно, може не звертати на цю обставину особливої уваги, але тоді «він загрожує опинитися в ситуації відставання. Установи типу університету, як і інші освітні установи, мають тенденцію по вельми очевидних причинах відставати від життя. У ідеї університету закладена окрім іншого одна проста думка – це, перш за все організація, що відповідає на запити певного часу. Звичайно, університет не флюгер, який змінює напрям при будь-якому подиху вітру змін. Проте університети повинні час від часу виробляти образ майбутнього суспільства: не той, який суспільство хоче, а викликаний обставинами і вимогами часу. Інерція і опір мають місце при використанні знань і досвіду, якщо вони засновані на колишньому розумному аналізі, на колишньому відчутті цінностей. У відповідь на критику, що університети є випадком соціальної затримки, університети повинні підвищувати чутливість до знов виникаючих ситуацій і демонструвати наскільки вони сучасні або навіть здатні випереджати соціальне буття»[9,с.16].

Хоча в самій ідеї університету закладено зміст універсальності, складність полягає в тому, що ситуація постмодернізму стверджує, що в сучасну епоху не існує універсалій. Р.Барнетт зазначає, що немає універсалій перш за все, «у відношенні до знання, ідеології, бачення світу, концептуальних рамок «Я», цінностей, коротше кажучи, до нашого розуміння світу в різних формах. До цього твердження ми можемо і повинні додати, що в епоху постмодерну суспільство зазнає глибинні зміни. Глобалізація і детрадиціоналізація є рисами всієї епохи. Масованний рух капіталу і усевітній двадцятичотиригодинною робочий день укупі з інформаційною революцією є двигунами цих змін. Розмови про місію університету часто відбуваються в абстрактній формі, не містять жодних вказівок на його показні завдання і цілі, або, навпаки, обмежуються вузькими спеціальними проектами, що вводять заборону на все, що не потрапляє в полі їх дії. У нову епоху все важче формулювати хоч трішки довгострокові і постійні стратегічні цілі університету. Не працюють твердження про так звану «головну справу» університету. Вона постійно піддається переосмисленню і іншій інтерпретації.»[10,102].

Що стосується сутності і структури університетської освіти, то сьогодні в цілому освіта в нашій державі віддзеркалює те, що відбувається в

суспільстві. А якщо поглянути на університет, то протягом довгих років там формувалася певний генотип фахівця. Зрозуміло, основна увага приділялась спеціальним дисциплінам, тоді як суспільствознавчі, як називалися тоді гуманітарні дисципліни, звичайно вважалися другорядними. В результаті система університетської освіти перетворилася в таке яскраво виражене стандартизоване, техноцентричне середовище, осередком якого був об'єктивно зміст спеціальних дисциплін, що підлягали засвоєнню в першу чергу[11,с.62].

Взагалі сутність та структура університетської освіти завжди ґрунтувалася на пануючій у суспільстві освітній парадигмі, тому важливо визначити, які наслідки для розвитку університету має зміна освітніх парадигм. Ретроспективний аналіз показує, що дослідники пов'язують їх зміну з трансформацією культурних моделей освіти в Європі та Америці у XVIII, XIX та XX століттях. Розвиток соціокультурних моделей освіти за схемою Просвітництва – Модерн – Постмодерн визначає специфічну роль та відповідну певній історичній епосі місію університету, яка постійно оновлювалася в переході від класичного університету до модерного, від модерного університету – до постмодерного. Так, у просвітницькій моделі освіти університет – це інституція, де відбувається розподіл знань на автономні дисципліни, строге дотримання границь між ними, систематизація і класифікація предметних областей у середині окремих наук. За модерністською моделлю в діяльності факультетів університету переважає дослідницька практика, розроблення проблематики предметів і методів нових дисциплін, а освіта й виховання стають вторинними. Постмодерністська модель освіти базується на новій парадигмі вищої освіти, за якою ролі агентів навчального процесу підпорядковані тому, щоб навчити студента вчитися. Постмодернізм приносить нове розуміння науки як міждисциплінарного феномену, і в системі закладів освіти чільне місце посідає дослідницький університет[12,с.8].

Осмилення поняття університетська освіта має відбуватись також із урахуванням тих суперечностей, які характерні сьогодні для більшості освітніх систем: інформаційне перенасичення змісту освіти і неадекватність зусиль з боку вищих органів управління освітою щодо систематизації та стандартизації накопичених знань; поглиблення розриву між тим значенням, яке має освіта для соціуму інформаційної доби, та компетентністю, реальним професіоналізмом безпосередніх носіїв соціального знання – вчителів і педагогів; загострення відносин «покоління – спадщина», посилення суперечності між об'єктивно необхідним відтворенням і новими соціальними реаліями.

Абсолютно вочевидь, що жодна освітня система не може обійтись без тієї або іншої ціннісної підстави. Цінності в системі освіти є як би сполучною ланкою між онтологічними і аксіологічними її підставами. На відміну від гносеологічних або суто пізнавальних принципів, на яких ґрунтується сучасна пострадянська система освіти, ціннісний підхід відображає не об'єктивні закономірності її розвитку, а відповідне суб'єктивне відношення до освіти як найважливішої складової або характеристики буття сучасної людини, особи і соціуму в їх взаємозв'язку і обумовленості. У них відбиваються особливості самого суспільства, вся історія його становлення і розвитку. Така аксіологічна ідея може стати основою універсальності у постмодерному просторі, якщо ідея університету ґрунтується на беззаперечній цінності освіти для розвитку та існування суспільства.

Ці цінності багато в чому залежать від того, якою мірою в тій або іншій країні сформовано цивільне суспільство, яке співвідношення суто природних родових і соціальних зв'язків, яка роль в здійсненні цих зв'язків належить державі, якої ідеології воно дотримується, і як все це заломлюється в організації системи освіти. Іншими словами, ціннісні підстави і орієнтири освітньої діяльності визначають саме єство освітньої системи кожної з держав, найвиразніше виражають її спрямованість, специфіку і ефективність. Через це, ціннісні підстави і орієнтири освітньої діяльності складають основу освітньої політики і ідеології держави, хоча це далеко не завжди є очевидним і враховується усвідомленому рівні [13, с.28]. Для нарису аксіологічної ідеї університету як підґрунтя універсальності треба виділити **основні екзистенціали** університету, тобто істотні субстанційні складові, без яких університет взагалі не може вважатися університетом. Серед них традиційно є: **академічні свободи, ущільнення контактів між студентом і викладачем, єдність викладання та дослідження, індивідуальна освіта та комп'ютеризація, розвиток системи консультацій, дискурсні технології навчання, демократизм, творчість тощо.**

Характерними ознаками університетської освіти, за визначенням науковців, порівняно з іншими освітніми та науковими системами, є «єдність соціального, культурного, економічного та наукового середовища, яке на основі системності та взаємодії формує певний інтегральний модернізаційний результат, що виявляється у процесах удосконалення відтворення суспільства»; «для вищої освіти показовим є системне відтворення на високому інтелектуальному і культурному рівнях одночасно всіх елементів процесу набуття, відновлення і продукування знань: джерела знань (науки), носія знань (викладача), об'єкта та суб'єкта знань (студента)» [14, с.113].

Академічні свободи – головна ознака університету. Підвалинами класичного університету від часів Середньовіччя є академічна свобода, автономія, освіта, заснована на християнському світогляді, повага до індивідуальності, національні цінності, соціальна та інтелектуальна елітарність [15]. Ньюмен справедливо вважав, що всі університети час від часу потребують оновлення у зв'язку з необхідністю приведення їх у відповідність з вимогами часу, але ніколи раніше університет не виступав як місце для формування індивідуального суб'єкта. Це було інше вирішення проблеми єдності, спочатку присутнє в «ідеї університету», таке, що розробляється в той час, коли у зв'язку з виникненням нових націй почали з'являтися свої, національно забарвлені моделі університетської освіти [16, с.7].

У широкій історичній перспективі можна виокремити три інстанції, по відношенню до яких університету постійно доводиться самовизначатися та відстоювати власні академічні свободи: влада (спершу міська, а потім і державна), ринок і церква. Університет завжди повинен був знаходити ресурси автономного існування шляхом протистояння і компромісу з вказаними трьома інститутами, та завжди знаходив спосіб відстояти свою автономію. Ці три складові протягом сторіч намагалися завжди якийсь вплинути на зміст та характер освітньої діяльності, бо головною ознакою університетської освіти є не тільки її зв'язок із наукою, а продукування наукових знань під час навчання. З часів заснування перших освітніх навчальних закладів, які потім стали університетами, влада (спочатку в обличчі церкви, потім – держави) намагалася контролювати науку і освіту,

використовувати їх для задоволення власних потреб та впровадження ідеологій. Але сама ідея університету як автономного утворення протидіяла завжди такому тиску.

Ущільнення контактів між студентом і викладачем ще один структурний обов'язковий елемент університету. Перші університети взагалі то створювалися як спільноти студентів та викладачів, студентів та студентів, які існували окремо від місцевого населення, а подекуди вступали до конфронтації з ним. Сучасний європейський та американський університет будується також по принципу сумісного проживання та викладання на єдиній території університетського містечка (кампусу), де спілкування та взаємодія викладача та студента не обмежується аудиторними заняттями. Із парадигми щільності контактів між викладачами та студентами випливає єдність викладання та дослідження. Національна інноваційна система може формуватися і розвиватися лише спеціалістами, які мають здатність до постійного оновлення і нагромадження знань. Формування такої якості в майбутніх спеціалістів можливе лише за умови, коли студенти під керівництвом викладача – дослідника співпрацюють над певною науковою проблемою. Напрацювання студентом власних прийомів здобуття нових знань, певних наукових вмінь, оволодіння технологіями пошуку нової інформації тощо є основою його відповідності як спеціаліста тим вимогам, що випливають з концепції економіки знань [17, с.4]. Скорочення у 90-х роках ХХст. бюджетного фінансування вищої освіти, втрата державою провідних позицій у фінансуванні фундаментальних і прикладних наукових досліджень нажалі суттєво знизили роль наукової складової університетської освіти в Україні, питома вага якої за радянських часів була дуже високою.

Крім того університет – це ще й особлива атмосфера, певний світ, до якого потрапляє студент. Визначенням особливого духу університету свого часу займався Ньюмен. У основі моделі Ньюмена лежить особливе уявлення про самостійну, автономну діяльність студента. За задумом Ньюмена, студент, поміщений в духовну «екологічну нішу» університету, в першу чергу засвоює особливості цього середовища, рухаючись в порядку від загального до часткового. У нього складається і залишається на все життя прагнення до культурного розвитку власної особи. Спочатку студент наслідує старшим через їх авторитет і досвідченість, в подальшому цій засвоєній поведінці починають наслідувати і інші люди, що оточують студента (випускника) поза стінами університету.

По Ньюмену, особа студента, виявляючись високорозвиненою завдяки університету, з неминучістю стає локомотивом суспільного життя. Ліберальна особа є тою достатньою умовою, завдяки якій досягається згода соціального та індивідуального інтересів. Вільність обрання студентом ліберального способу поведінки, як вважав Ньюмен, покликана забезпечити подальшу динаміку ліберальних установок, мотивів, а також основ соціального процесу, що концентрується довкола випускників університету [18, с.13].

Індивідуальна освіта. Важливим моментом університетської освіти є особистісна спрямованість процесу навчання, в якому за вихідний початок є не соціум як цілісна система, а людина з її неповторністю, як джерело розвитку. У відкритому світі людська індивідуальність виступає основою суспільних зв'язків людей. Складність і різноманітність завдань, що виникають перед суспільством, вимагають індивідуальної ініціативи, а отже,

індивідуальної розмаїтості. Саме тому вільний розвиток індивідуальності є умовою розвитку суспільства. Основна увага повинна бути спрямована на розкриття її сутнісних сил і їх реалізацію на благо суспільства.

Комп'ютеризація. Наприкінці другого тисячоліття унікальні можливості Інтернету щодо створення світового банку інформації, зробивши доступ до знань воістину універсальним, принципово розширили можливості дистанційного навчання, дозволивши реалізувати сформовану ще в середні віки одну з наріжних університетських заповідей – наука не знає кордонів. Водночас на долю університетської освіти випали нові випробування – адже на рівні конкуренції друкованих й електронних джерел інформації відбувається навальне падіння інтересу до поглибленого книжкового читання й заміна власного усвідомленого сприйняття на рівні інтелектуальних і психологічних нюансів сурогатним сьогохвилинним кліпом.

Сучасні інформаційні технології, разом з доступністю значною мірою девальвують цінність володіння готовим знанням. Як свого часу говорив Е.Гуссерль, усвідомити щось не означає володіти цим щось в свідомості. Сучасна епістемологія, а услід за нею і педагогіка в достатній мірі усвідомили той факт, на який свого часу також вказував Гуссерль: наша свідомість завжди добудовує предмет до цілого, бо останній завжди знаходиться в різних станах, в різному просторі і часі. З цієї точки зору наші знання є тимчасовими фіксаціями нашого особливим чином структурованого досвіду, фіксованого за допомогою використання загальноприйнятих позначень, знаків. Знання є особливим чином організована інформація, і в ній завжди присутній сенс [19, с.26]. Сучасна інформатизація освіти вже є реаліями сьогодення, а університети повинні стати провідником такого знання. Безумовно, в інформатизації є безліч негативних наслідків та загроз, але університети повинні бути на крок вперед за суспільство.

Цьому допомагає інша складова університетської освіти: **розвиток системи консультацій, дискусійні технології навчання.** У нову епоху засадничим принципом повинен стати заклик поділитися своїми ідеями. Діалог між викладачем та студентом, де вони виступають як науковці-партнери створює особливе середовище, яке є найпродуктивнішим для навчання та розвитку науки. Крім того, у сучасному світі університети вже не мають права виступати як закриті елітарні спільноти, що огорожені від іншого світу. Університет повинен формувати суспільне життя, виносити власні ідеї на розсуд суспільства, активно втручатися у справи громади та держави. Як зазначив Р.Барнетт, «це зробить університет галактичним і неспокійнішим місцем. Але ніхто і не вважає тишу і спокій головними добродієчностями сучасного університетського життя.» [20, с.111].

Крім того, комунікація є головною складовою, бо в університеті здійснюється не просте прирощення знання, а інтелектуальний розвиток студентів через універсальну освіту, вільну циркуляцію думки та особистісне спілкування.

Ще однією ознакою університету є **демократизм, який породжує творчість.** Зміни, що відбуваються в освіті, створюють величезні можливості для експансії творчості, готуючи широкі соціальні верстви до сприйняття креативних цінностей, а громадян – до реалізації себе як творчих особистостей. В умовах, коли найголовнішим конкурентоздатним ресурсом країни стають висока кваліфікація і сукупні знання її працівників, здійснюється перехід до інформаційної економіки. Отже, головною

формою інвестицій мають стати інвестиції в головний конкурентоздатний ресурс суспільства – в людину. Прискорення прогресу знань породжує в кожній людині потребу постійно оновлювати свої знання. Відтепер ця діяльність має сприйматися як невід'ємна людська функція, значення якої зростає [21, с.232].

Вплив наукової спільноти на формування суспільної думки має виключне значення, адже споконвіку завдання класичного університету в Європі вбачали не лише у передаванні безцінних скарбів знань, а й у безперервному пізнанні світу, самоусвідомленні людини як частки цього взаємозалежного та взаємозалежного світу, а також у формуванні високодуховної особистості. Імідж університетів як осередків інтелектуального і культурного життя, генераторів прогресивних ідей та провідників свободи думки формувалася протягом тисячоліть. Ці функції підсилюються сучасними суспільними трансформаціями, де «Університет, поза всіляким сумнівом, повинен брати безпосередню участь у вирішенні глобальних цивілізаційних проблем і забезпеченні сталого розвитку – це ніби природно вписується в класичне розуміння суспільної відповідальності Університету» [22, с.9].

Список використаних джерел

1. Долженко О. Очерки по философии образования. / О.Долженко. – М., 1995. – С.233.
2. Отюцкий Г.П. Университет в системе непрерывного образования / [Электронный документ] Г.П.Отюцкий // Университет и система непрерывного образования: Матер. Интернет-конференции к 100-летию Саратовского университета. – Режим доступа: <http://www.sgu.ru>
3. Бабак В. Університети і розвиток суспільства / В.Бабак // Вісн. ХГТУ: Фундаментальні науки. – 2001. – № 2(11). – С. 61-63.
4. Ходикіна І.Ю. Університетська освіта в контексті інноваційного розвитку України: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.09.01 / І.Ю.Ходикіна; НАН України. Ін-т регіон. дослідж. – Л., 2006. – С.3.
5. Сухова Н.М. Становлення методологічних засад філософії освіти як пріоритетної галузі гуманітарного знання: Автореф. дис...канд. філос. наук 09.00.03 / Н.М.Сухова. – Акад. пед. наук Укр., Ін-т вищ. освіти. – К. – 2001. – С.5.
6. Богініч О. Л. Зміна методологічних орієнтирів сучасної системи освіти / О.Л.Богініч // Зб. наук. пр. Бердянського держ. пед. ун-ту (Педагогічні науки). – №1. – Бердянськ: БДПУ, 2005. – 200с. – С. 3-7.
7. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: Монографія. За ред. Кременя В.Г. – К.: Наукова думка, 2003. – 853с.
8. Ходикіна І.Ю. Університетська освіта в контексті інноваційного розвитку України: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.09.01 / І.Ю.Ходикіна; НАН України. Ін-т регіон. дослідж. – Л., 2006. – С.8.
9. Гусаковский М.А. Университет как центр культуропорождающего образования / М.А.Гусаковский // Образование в современной культуре: Альманах. – Сер. Университет в перспективе развития. Минск: Прописи, 2001. – С.16.
10. Барнетт Р. Осмысление университета (По материалам инаугурационной профессорской лекции, прочитанной в Институте образования Лондонского университета 25 октября 1997 года.): Пер. Т.Н.Буйко / Р.Барнетт // Образование в современной культуре: Альманах. – Сер. Университет в перспективе развития. Минск: Прописи, 2001. – С.102.

11. Бабак В. Университети і розвиток суспільства / В.Бабак // Вісн. ХГТУ: Фундаментальні науки. – 2001. – № 2(11). – С.62.

12. Ходикіна І.Ю. Університетська освіта в контексті інноваційного розвитку України: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.09.01 / І.Ю.Ходикіна; НАН України. Ін-т регіон. дослідж. – Л., 2006. – С.8.

13. Левко А.И. Классический и современный университет: проблема ценностей / А.И.Левко // Университетское образование: от эффективного преподавания к эффективному учению: Матер. III науч.-практ. конф. 29-30 апр. 2002г. / Под ред. М.А.Гусаковского, А.А.Полонникова. – Минск: БГУ, Центр проблем развития образования, 2002. – С.28.

14. Калюжна Т. Основні напрями розвитку вищої освіти України у XXI столітті / Т. Калюжна // Вища освіта України – Додаток 3(т. 4) – 2006. – С.113.

15. Квіт С. Призначення університету і клітка для тигра / С.Квіт // [Електронний ресурс] Дзеркало тижня. – 2006. – № 3(582). – 28 січ. – Злют. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/3000/3050/52418/>

16. Ньюмен Дж.Г. Идея Университета / Дж.Г.Ньюмен; пер. с англ. С.Б.Бенедиктова; под общ. ред. М.А.Гусаковского. – Минск : БГУ, 2006. – 208с.

17. Ходикіна І.Ю. Університетська освіта в контексті інноваційного розвитку України: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.09.01 / І.Ю.Ходикіна; НАН України. Ін-т регіон. дослідж. – Л., 2006. – С.4.

18. Ньюмен Дж.Г. Идея Университета / Дж. Г.Ньюмен; пер. с англ. С.Б.Бенедиктова; под общ. ред. М.А.Гусаковского. – Минск : БГУ, 2006. – 208с.

19. Гусаковский М.А. Университет как центр культуропорождающего образования / М.А.Гусаковский // Образование в современной культуре: Альманах. – Сер. Университет в перспективе развития. Минск: Процилеи, 2001. – С.26.

20. Барнетт Р. Осмысление университета (По материалам инаугурационной профессорской лекции, прочитанной в Институте образования Лондонского университета 25 октября 1997 года.): Пер. Т.Н.Буйко / Р.Барнетт // Образование в современной культуре: Альманах. – Сер. Университет в перспективе развития. Минск: Процилеи, 2001. – С.111.

21. Прокопенко А.Л. Зміна парадигми освіти: від традиційної до особистісно-орієнтованої (соціально-філософський аспект) / А.Л.Прокопенко // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: Центр духовної культури. – 2006. – № 56. – С.232.

22. Идея Университету: Антология / Под заг. ред. М.Зубрицької. – Львів: Літопис, 2002. – 304с.

Жижко Т.А. Место и роль университета в системе образования

Анализируется место и роль университета в системе современного высшего образования.

Ключевые слова: университет, личность, студент, образование, гуманитарные ценности, толерантность, академические свободы.

Zhyzhko, T.A. The place and role of a university in the educational system

Analyses of the place and role of a university in the system of contemporary higher education.

Key words: a university, a personality, a student, education, humanitarian values, tolerance, academic freedoms.

УДК1:[37.014+37.03]

Тимошенко О.І.

«Приватна освіта»: державні пріоритети

Аналізуються природа та сутність приватної освіти – освіти, заснованої на недержавній формі власності – як освіти легітимної, державної, такої, що відповідає всім загальнодержавним і європейським вимогам.

Ключові слова: освіта, особистість, власність, державна освітня політика, Болонські домовленості, модернізація освіти.

Питання природи та сутності освіти, побудованої на недержавній формі власності, має свої теоретичні, практичні й навіть етичні аспекти, а тому має розглядатися в загальному контексті проблем економічного, соціального та духовного розвитку українського суспільства. Чим же відрізняється приватний вищий навчальний заклад від державного, або бюджетного? Виявляється, що визначити ці відмінності не так вже й просто. Спроби аналізу цього явища в міжнародному контексті також ні до чого не призвели. В США та Західній Європі різниця між державними та приватними навчальними закладами дуже розмита. Фінансовий критерій приватності не є визначальним, тому що приватні університети отримують державну фінансову допомогу, а державні запроваджують плату за навчання і активно шукають додаткові кошти. Тому вчені під час дослідження приватної освіти для визначення приватності пропонують три критерії: 1) фінансовий – навчальний заклад є приватним, якщо використовує кошти не з державного сектора економіки; 2) управлінський – навчальний заклад є приватним, якщо керується неурядовим персоналом; 3) функціональний – навчальний заклад є приватним, якщо визначається рівнем виконання приватної місії та співвідношенням з двома попередніми критеріями.

При дослідженні приватного сектора освіти також слід визначити ступінь приватності вищого навчального закладу. Як правило, пропонується чотириступенева схема приватизації:

1) повна приватизація – управління і фінансовий контроль перебувають у руках приватного сектора;

2) помірні приватизація – відшкодування ціни навчання відбувається за рахунок студента;

3) відносна приватизація – передбачається об'єднання державної та недержавної фінансової підтримки;

4) псевдо-приватизація – управління є приватним, а фінансування – державним.

З огляду на критерії і ступінь приватності можна зробити висновок, що більшість приватних вищих навчальних закладів (ВНЗ) України можуть бути зараховані до закладів освіти помірної приватизації, в яких основне фінансування здійснюється за рахунок студентів. Деякі з наявних сьо-